

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการประเมินผล โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาการจัดระบบเครือข่ายข้อมูลด้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตรที่สนับสนุนการพัฒนางานวิจัย
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 147 ราย โดยเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่าง ของประเทศไทย จำนวน 118 ราย และเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร จำนวน 29 ราย ในปีงบประมาณ 2544

การเก็บข้อมูลโดยทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์เกษตรกรและเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรใน 5 โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร (จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร จังหวัดตาก และจังหวัดสุโขทัย) จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นี้มาเทียบกับตัวชี้วัด เพื่อประเมินผลโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่าง ของประเทศไทย ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

1. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

ผลการศึกษา เพศของเกษตรกรโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 71 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.2 และเป็นเพศหญิง จำนวน 47 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.8 มีอายุเฉลี่ยประมาณ 46 ปี อายุสูงสุด 72 ปี และอายุต่ำสุด 26 ปี โดยเกษตรกรอายุอยู่ในมีช่วง 41 – 50 ปี มากที่สุด จำนวน 45 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.8 เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 112 ราย คิดเป็นร้อยละ 95.0 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 100 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.7 ประกอบเกษตรกรรวมเป็นอาชีพหลักของครัวเรือน โดยพบว่า เกษตรกรจะประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก จำนวน 81 ราย คิดเป็นร้อยละ 68.6 มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 2 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนสูงสุด 6 คน และต่ำสุด 1 คน โดยส่วนใหญ่ มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 2 คน จำนวน 75 ราย คิดเป็นร้อยละ 63.6 เกษตรกรมีการจ้างแรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 5 คน มีการจ้างแรงงานในภาคการเกษตรสูงสุด 150 คนต่อครัวเรือน และต่ำสุด คือ ไม่มีการจ้างแรงงานภาคการเกษตรเลย โดยส่วนใหญ่ ไม่มีการจ้างแรงงานในภาคการเกษตร จำนวน 56 ราย คิดเป็นร้อยละ 47.5 รองลงมาจ้างแรงงาน 1 – 2 คน จำนวน 39 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.0

ผลการศึกษาด้านรายได้ของเกษตรกร พบว่า มีรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ยประมาณ 93,000 บาทต่อปี มีรายได้สูงสุด 700,000 บาทต่อปี และรายได้ต่ำสุด 5,000 บาทต่อปี โดยมีรายได้รวมระหว่าง 25,001 - 50,000 บาทต่อปี มากที่สุด จำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.8 เกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 84,000 บาทต่อปี มีรายได้สูงสุด 700,000 บาทต่อปี และรายได้ต่ำสุด 4,000 บาทต่อปี โดยมี รายได้รวมระหว่าง 25,001 - 50,000 บาทต่อปีมากที่สุด จำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.8 เกษตรกรมีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 9,000 บาทต่อปี มีรายได้สูงสุด 160,000 บาทต่อปี และรายได้ต่ำสุด คือ ไม่มีรายได้นอกภาคการเกษตร โดยส่วนใหญ่ครัวเรือนเกษตรกรไม่มีรายได้นอกภาคการเกษตร จำนวน 70 ราย คิดเป็นร้อยละ 59.3 รองลงมา มีรายได้ไม่เกิน 25,000 บาท จำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.8

ส่วนผลการศึกษาเกี่ยวกับ ขนาดที่ดินทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ผลการศึกษพบว่า เกษตรกรมีขนาดที่ดินทำการเกษตรของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 23 ไร่ มีพื้นที่สูงสุด 190 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด คือ ไม่มีที่ดินทำการเกษตรของตนเอง โดยครัวเรือนเกษตรกรมีที่ดินไม่เกิน 10 ไร่มากที่สุด จำนวน

35 ราย คิดเป็น ร้อยละ 29.7 รองลงมา มีขนาดพื้นที่ระหว่าง 11 – 20 ไร่ จำนวน 33 ราย คิดเป็น ร้อยละ 28.0 การศึกษาขนาดพื้นที่นาของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า มีเกษตรกรที่ไม่มีที่นาของ ครัวเรือน จำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.5 และเกษตรกรที่มีที่นาของครัวเรือน จำนวน 95 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.5 โดยเกษตรกรจะมีขนาดที่นาของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 20 ไร่ มีพื้นที่สูงสุด 160 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 1 ไร่ โดยครัวเรือนเกษตรกรมีที่ดินไม่เกิน 10 ไร่มากที่สุด จำนวน 42 ราย คิดเป็น ร้อยละ 35.6 พื้นที่ไร่นาของครัวเรือนเกษตรกร ส่วนใหญ่ไม่มีที่ไร่นาเป็นของตนเอง จำนวน 79 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.9 และมีที่ไร่นาเป็นของตนเอง จำนวน 39 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.1 โดยเกษตรกรมีที่ไร่นาของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 14 ไร่ มีจำนวนสูงสุด 40 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 2 ไร่ โดยครัวเรือนเกษตรกรมีที่ไร่นาไม่เกิน 5 ไร่มากที่สุด จำนวน 13 ราย คิดเป็น ร้อยละ 11.0 พื้นที่สวน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่สวนเป็นของตนเอง จำนวน 79 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.9 และมีที่สวนเป็นของตนเอง จำนวน 39 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.1 โดยเกษตรกรจะมีที่สวนของ ครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 8 ไร่ มีจำนวนสูงสุด 40 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 1 งาน โดยครัวเรือน เกษตรกรมีที่สวนไม่เกิน 5 ไร่มากที่สุด จำนวน 23 ราย คิดเป็น ร้อยละ 19.5 ส่วนที่ดินประเภท อื่น ๆ ของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินประเภทอื่น ๆ จำนวน 111 ราย คิดเป็นร้อยละ 94.1 และมีเกษตรกรเพียง 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.9 ที่มีที่ดินประเภทอื่น ๆ และพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีการเช่าที่ดินทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 68 ราย คิดเป็นร้อยละ 57.6 และไม่มีเช่าที่ดิน จำนวน 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.4 โดยเกษตรกรจะมีที่ ดินต่อครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 25 ไร่ มีจำนวนสูงสุด 100 ไร่ต่อครัวเรือน และต่ำสุด 3 ไร่ต่อครัว เรือน โดยเกษตรกรจะเช่าที่ดิน ระหว่าง 11 – 20 ไร่มากที่สุด จำนวน 23 ราย คิดเป็น ร้อยละ 19.5

การศึกษา แหล่งน้ำทำการเกษตรของเกษตรกร โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขต ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า เกษตรกรใช้แหล่งน้ำเพียงแหล่งเดียวมากที่สุด จำนวน 54 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.8 ใช้แหล่งน้ำทำการเกษตร 2 แหล่ง จำนวน 49 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.5 และเกษตรกรที่ใช้น้ำทำการเกษตร 3 แหล่ง จำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.7 ในส่วนของของ แหล่งน้ำทำการเกษตรของเกษตรกรนั้น พบว่า ส่วนใหญ่ เกษตรกรใช้น้ำบาดาลทำการเกษตร จำนวน 68 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.9

2. ข้อมูลการมีส่วนร่วม และการปฏิบัติกิจกรรมตามการดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน วิชาการเกษตร

2.1 การปฏิบัติตามกิจกรรมตามการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

ผลการศึกษา ประเด็นปัญหาการผลิตพืชในหมู่บ้านของเกษตรกร โครงการหมู่บ้าน
วิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า เกษตรกรโครงการหมู่บ้านวิชาการ
เกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย มีประเด็นปัญหาการผลิตพืชที่สำคัญมากที่สุด
ของหมู่บ้าน คือ ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมีราคาแพง จำนวน 90 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.6

ผลการศึกษา ด้านการปฏิบัติตามกิจกรรมการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการของ
เกษตรกรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในรอบปีจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ นั้น พบว่า

1) ด้านชุมชนเกษตรกรในการให้คำปรึกษาแก่คณะทำงานโครงการฯ เกษตรกร
ส่วนใหญ่ตอบว่า ชุมชนเกษตรกรได้เคยให้คำปรึกษาแก่คณะทำงาน จำนวน 109 ราย คิดเป็น
ร้อยละ 92.4 ส่วนองค์กรท้องถิ่น (อบต.) ได้เคยให้คำปรึกษาแก่คณะทำงาน จำนวน 86 ราย
คิดเป็นร้อยละ 78.3 โดยจะมีให้คำปรึกษาแก่คณะทำงานโครงการฯ ปีละ 1-2 ครั้ง โดยเฉลี่ย 2
ครั้งต่อปี

2) ด้านการเข้าร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับโครงการฯของเกษตรกร พบว่า
เกษตรกรส่วนใหญ่ เข้าร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจง จำนวน 115 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.5 โดย
เกษตรกรจำนวน 78 ราย (ร้อยละ 66.1) มีการเข้าร่วมรับฟังคำชี้แจงจากคณะทำงานโครงการฯ
ปีละ 1-2 ครั้ง โดยเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้งต่อปี

3) ด้านการเข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการผลิตพืชในหมู่บ้านของ
เกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ เคยเข้าร่วม จำนวน 107 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.7 โดย
เกษตรกรจำนวน 72 ราย (ร้อยละ 61.0) ได้เข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการผลิตพืชใน
หมู่บ้านปีละ 1-2 ครั้ง โดยเฉลี่ยประมาณ 3 ครั้งต่อปี

ผลการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการหมู่บ้านวิชาการของเกษตรกร พบว่า
เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมด้านข้าว จำนวน 98 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.5 อาจ
เนื่องจากอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในเขตภาคเหนือตอนล่าง ส่วนอาชีพอื่น ๆ มักจะ
เป็นอาชีพประกอบหรืออาชีพเสริมที่ทำร่วมกับการทำนา

2.2 การมีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

ผลการศึกษา การมีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า เกษตรกร
กลุ่มตัวอย่างเคยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น/ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา
การผลิต จำนวน 108 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.5 โดยมีการเข้าร่วม 1-2 ครั้งมากที่สุด จำนวน 90

ราย คิดเป็นร้อยละ 76.3 และเกษตรกรเคยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกกิจกรรมการดำเนินงานของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร จำนวน 100 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.7 โดยมีส่วนร่วม 1-2 ครั้งมากที่สุด

ผลการศึกษาร่วมฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตพืชที่เหมาะสมจากโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรเคยเข้าร่วมฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตพืชที่เหมาะสม จำนวน 109 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.4 โดยเข้าร่วมฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีจำนวน 1 ครั้งมากที่สุด คือ 63 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.4

2.3 ด้านความพร้อม และความเหมาะสมในการดำเนินงาน

ผลการศึกษาด้านความพร้อม และความเหมาะสมในการดำเนินงานจากความคิดเห็นของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าเครื่องมือมีความเหมาะสม เพียงพอ จำนวน 62 ราย คิดเป็นร้อยละ 52.5 ความคิดเห็นด้านความพร้อมและความเหมาะสมของอาคารสถานที่ดำเนินงาน เกษตรกรเห็นว่าโครงการมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ และเหมาะสม จำนวน 92 ราย คิดเป็นร้อยละ 78.0 ในด้านเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร เกษตรกรเห็นว่าจำนวนเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน โครงการมีความเหมาะสมและเพียงพอในการให้บริการแก่เกษตรกร จำนวน 88 ราย คิดเป็นร้อยละ 74.6 และเห็นว่าเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่งเหมาะสม จำนวน 109 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.4 ส่วนการศึกษาเรื่องความชัดเจนด้านนโยบายและงบประมาณ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ามีความชัดเจน จำนวน 103 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.3

2.4 การปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการ

ผลการศึกษา พบว่า ระดับการปฏิบัติของเกษตรกรตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการในด้านต่าง ๆ เป็นดังนี้

- 1) วิธีการผลิตพืชอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการฯ ในระดับปานกลาง (2.15)
- 2) วิธีการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการฯ ในระดับปานกลาง (2.03)
- 3) วิธีการใช้สารอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพเพื่อทดแทน โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการฯ ในระดับน้อย (1.63)
- 4) วิธีการรักษาทรัพยากร สิ่งแวดล้อมให้สมดุล โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการฯ ในระดับปานกลาง (1.81)
- 5) การรวมกลุ่มกันเพื่อการรวบรวมผลผลิตจัดจำหน่าย โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการฯ ในระดับน้อย (1.29)

สรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการในบางกิจกรรมเท่านั้น ดังนั้นผลการศึกษากิจการปฏิบัติของเกษตรกรในภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง (1.78) โดยระดับการปฏิบัติของเกษตรกรแต่ละบุคคลส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

3. ข้อมูลด้านความเข้าใจ และความพอใจต่อโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

3.1 ความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับจากกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการตามนโยบายของกรมวิชาการเกษตร

ผลการศึกษา ความรู้ ความเข้าใจที่เกษตรกรได้รับจากกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการฯ ตามนโยบายของกรมวิชาการเกษตร (แต่ละด้าน) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนงานวิจัยด้านพืช การผลิตพืชอย่างถูกต้องและเหมาะสม การจัดการดินและน้ำ และการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม พบว่า ระดับความรู้ ความเข้าใจในทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

3.2 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับความเข้าใจนโยบายโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตร

ผลการศึกษา ความเข้าใจในนโยบายของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจนโยบายของโครงการในระดับ ปานกลาง จำนวน 69 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.5 ส่วนสมาชิกองค์กรท้องถิ่นหรือชุมชนเกษตรกรมีความเข้าใจในนโยบายของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ในระดับปานกลาง จำนวน 60 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.8 และคณะทำงานโครงการฯ มีความเข้าใจ ในนโยบายของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่มีความเข้าใจนโยบายของโครงการในระดับมาก จำนวน 86 ราย คิดเป็นร้อยละ 72.9 สรุปได้ว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการบ้านวิชาการเกษตรโดยรวมอยู่ในระดับมาก (2.41)

3.3 ความพึงพอใจและการยอมรับโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

ผลการศึกษา ความพึงพอใจโครงการฯ ของเกษตรกรต่อกิจกรรมสาขาวิชาพืชที่ปฏิบัติในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรจากการยอมรับกิจกรรม พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากจำนวน 92 ราย คิดเป็นร้อยละ 78.0 และ เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการผลิตที่จำเป็นจากกรมวิชาการเกษตรในระดับมาก จำนวน 79 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.9 ส่วนการยอมรับ พบว่า เกษตรกรมีระดับการยอมรับในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้งในด้านของกิจกรรมที่ปฏิบัติและปัจจัยการผลิตที่จำเป็น สรุป เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและยอมรับกิจกรรมสาขาวิชาพืช และปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากกรมวิชาการเกษตร

3.4 ความเหมาะสมของกิจกรรมกับสภาพพื้นที่ตั้งโครงการ

ผลการศึกษาความเหมาะสมของกิจกรรมกับสภาพพื้นที่ตั้งโครงการ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า กิจกรรมด้านข้าวมีความเหมาะสมในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 2.34) และเห็นว่า กิจกรรมด้านพืชไร่ควรมีการปรับปรุง (คะแนนเฉลี่ย 1.6) สรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมโครงการจัดทำขึ้นมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ตั้งโครงการในระดับปานกลาง

3.5 ผลประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ

3.5.1 รายได้

การศึกษาเปรียบเทียบรายได้เงินสดของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จำนวน 90 ราย มีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 76.3 มีรายได้เท่าเดิม จำนวน 19 ราย คิดร้อยละ 16.1 และเกษตรกรมีรายได้ลดลง 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.6

3.5.2 ค่าใช้จ่าย

การศึกษาเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเงินสดของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 ราย มีค่าใช้จ่ายลดลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.6 เกษตรกรมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.2 และมีรายจ่ายเท่าเดิม จำนวน 25 ราย คิดร้อยละ 21.2

ตอนที่ 2 ข้อมูลของเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

1. ข้อมูลพื้นฐานของเจ้าหน้าที่หมู่บ้านวิชาการเกษตร

ผลการศึกษา เพศของเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 25 ราย คิดเป็นร้อยละ 86.2 มีอายุเฉลี่ยประมาณ 47 ปี อายุสูงสุด 58 ปี และอายุต่ำสุด 31 ปี โดยเกษตรกรอายุอยู่ในมีช่วง 41 – 50 ปี มากที่สุด จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.4 ผลการศึกษาระดับการศึกษาของเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 72.4

2. ข้อมูลการมีส่วนร่วม และการปฏิบัติกิจกรรมตามการดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน วิชาการเกษตรของเจ้าหน้าที่โครงการฯ

การศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรของเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เข้าร่วมกิจกรรมด้านพืชสวน จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 40.0 เจ้าหน้าที่โครงการฯ มีความคิดเห็นว่าความพร้อมและความเหมาะสมของเครื่องมืออุปกรณ์สารสนเทศของโครงการ หมู่บ้านวิชาการเครื่องมือมีความเหมาะสม ไม่เพียงพอ จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.2 และเพียงพอ จำนวน 12 ราย อาคารสถานที่ดำเนินงาน โครงการไม่มีความเหมาะสม จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.3 และด้านเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า จำนวนเจ้าหน้าที่ดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสมและเพียงพอในการให้บริการแก่เกษตรกร จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 44.8 มีความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่งเหมาะสมกับตำแหน่ง จำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 79.3 ส่วนความชัดเจนด้านนโยบาย และงบประมาณ เจ้าหน้าที่กลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่ามี ความชัดเจน จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.2 และเห็นว่านโยบายและงบประมาณ

ผลการศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่โครงการเกี่ยวกับความเข้าใจของเกษตรกรในนโยบายของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่ามีความเข้าใจในนโยบายของโครงการในระดับมาก จำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 51.7 สมาชิกองค์กรท้องถิ่นหรือชุมชนเกษตรกรเข้าใจในนโยบายของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในระดับมาก จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 44.8 และ ความเข้าใจของคณะทำงานโครงการฯ ในนโยบายของโครงการ อยู่ในระดับมาก จำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 79.3

ผลการศึกษา ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อจำนวนเกษตรกรที่มีความพึงพอใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดมีความพึงพอใจของจำนวนต่อกิจกรรมสาขาวิชาพืชที่ปฏิบัติในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร จำนวน 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.9 เห็นว่าจำนวนเกษตรกรกึ่งหนึ่ง มีความพึงพอใจต่อปัจจัยการผลิตที่จำเป็นในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 65.5

ผลการศึกษา ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อความเหมาะสมของกิจกรรมกับสภาพพื้นที่ตั้งโครงการ พบว่า ในภาพรวมของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร เจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ตั้งโครงการระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.14) แต่เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่แยกเป็นรายกิจกรรม พบว่า กิจกรรมข้าว และกิจกรรมพืชสวน มีความเหมาะสมกับพื้นที่ตั้งโครงการฯ ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 2.62 และ 2.34 ตามลำดับ)

ส่วนกิจกรรมด้านเกษตรผสมผสาน และกิจกรรมพืชไร่ มีความเหมาะสมกับพื้นที่ตั้ง โครงการระดับ ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.21 และ 2.17 ตามลำดับ)

ตอนที่ 3 ผลการประเมินโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

สามารถสรุปผลการประเมิน แยกตามประเด็นศึกษาได้ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ชุมชน และองค์กรท้องถิ่น ในโครงการ หมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการรับฟังคำชี้แจง ร้อยละ 97.5 มีจำนวนเกษตรกรที่เข้าประชุมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการผลิตพืชร้อยละ 90.7 เข้าร่วมแสดงความ คิดเห็นในการตัดสินใจวางแผนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิต การวางแผนการดำเนินงาน และการคัดเลือกกิจกรรมการดำเนินงานโครงการ จำนวนร้อยละ 91.5, 84.7 และ 92.4 ตามลำดับ ถือว่าการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรผ่านเกณฑ์การประเมิน

ผลการประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรท้องถิ่นจากการสอบถาม เกษตรกร พบว่า มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาแก่คณะปฏิบัติงานโครงการ ร้อยละ 92.4 และ 78.2 ตามลำดับ นั่นคือ การมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาของชุมชนผ่านการเกณฑ์การประเมิน แต่องค์กรท้องถิ่นไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน สรุปว่า การมีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านวิชาการ เกษตรผ่านเกณฑ์การประเมินทุกประเด็น ยกเว้น การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น (อบต.) ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

2. ด้านการดำเนินงานแบบสหสาขาวิชา ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งสอง ประเด็น คือ จำนวนสาขาวิชาพืชที่เข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ (3 สาขาวิชา/หมู่บ้าน) และจำนวน สาขาวิชาพืชที่ประกอบเป็นคณะอนุกรรมการประสานงานระดับภาค (3 สาขาวิชา)

3. ด้านการยอมรับเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตร พบว่า ในส่วนของ จำนวนเกษตรกรในการเข้ารับการฝึกอบรม หลักสูตรต่าง ๆ เพื่อการผลิตพืชที่เหมาะสมจาก โครง การฯ มีจำนวนเกษตรกรที่เคยอบรมตามหลักสูตรอย่างน้อย 1 ครั้ง ร้อยละ 92.4 และด้านการ ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการฯ มีจำนวนร้อยละ 59.3 ดังนั้น จำนวนเกษตรกรที่เข้า รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรของโครงการฯ ผ่านเกณฑ์ แต่ด้านการนำคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ไป ปฏิบัติไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

4. การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการที่สนับสนุนงานวิจัย พบ ว่า ด้านความพร้อมและความเหมาะสม ความพร้อมและความเหมาะสมของเครื่องมืออุปกรณ์ (ร้อยละ 52.5) ด้านอาคารสถานที่ (ร้อยละ 78.0) ด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 74.6) ไม่ผ่านเกณฑ์ การประเมิน แต่ด้านความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่งของเจ้าหน้าที่โครงการฯ (ร้อยละ 92.4)

และ ความชัดเจนด้านนโยบายและงบประมาณของกรมวิชาการเกษตร (ร้อยละ 87.3) ผ่านเกณฑ์การประเมินผล

5. ความเข้าใจและความพึงพอใจในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกประเด็น ได้แก่ ความเข้าใจในนโยบายของกรมวิชาการเกษตร พบว่า เกษตรกรองค์กรท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่โครงการ มีความเข้าใจระดับปานกลางขึ้นไป (ร้อยละ 94.1, 85.5 และ 99.2 ตามลำดับ) ส่วนผลการประเมินระดับความรู้ ความเข้าใจที่เกษตรกรได้รับจากการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรตามนโยบายของกรมวิชาการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 80.5 มีความรู้ ความเข้าใจระดับปานกลางขึ้นไป และในส่วนของความพึงพอใจในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการฯ พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจในกิจกรรมสาขาวิชาชีพที่ปฏิบัติในโครงการ และปัจจัยการผลิตที่จำเป็นจากกรมวิชาการเกษตร (ร้อยละ 97.5 และ 98.3) รวมถึงมีระดับการยอมรับในกิจกรรมสาขาวิชาชีพและปัจจัยการผลิตอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.08 และ 2.25 ตามลำดับ) และในส่วนของความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับความเหมาะสมของกิจกรรมสาขาวิชากับสภาพพื้นที่โครงการอยู่ในระดับมีความเหมาะสมปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.06)

ตอนที่ 4 การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการที่สนับสนุนการพัฒนางานวิจัย

ผลการศึกษา ด้านการจัดระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการที่สนับสนุนการพัฒนางานวิจัยจากการประเมินการดำเนินงานโครงการตามความคิดเห็นของเกษตรกร ส่วนใหญ่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับ ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ ที่มีความคิดเห็นว่าไม่มีความพร้อมและความเหมาะสมในด้านเครื่องมือ อุปกรณ์สารสนเทศ ด้านอาคาร สถานที่ และด้านจำนวนเจ้าหน้าที่โครงการฯ แต่ด้านความรู้ ความสามารถเฉพาะตำแหน่งของเจ้าหน้าที่โครงการฯ และความชัดเจนด้านนโยบาย และงบประมาณ ผ่านเกณฑ์การประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่โครงการด้วยเช่นกัน

ตอนที่ 5 ปัญหา และอุปสรรคของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

ด้านเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า เจ้าหน้าที่บางรายยังมีความสับสนและไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการฯ อย่าง ชัดเจน อาจเนื่องจากเจ้าหน้าที่โครงการประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหลาย ๆ หน่วยงานในกรมวิชาการเกษตร จึงทำให้เจ้าหน้าที่ยังไม่มีความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งการขาดการประชุมร่วมกันระหว่างนักวิชาการเกษตรของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร นักวิชาการเกษตรของศูนย์บริการแลถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลที่รับผิดชอบในพื้นที่ และเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ซึ่งจะเข้ามามีส่วนร่วมแบบบูรณาการ ในการวาง

แผนงานหรือโครงการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตพืชของเกษตรกรร่วมกัน ในทำงานของคณะทำงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรบางครั้งผู้ที่ออกความคิดเห็นมีมาก แต่เวลามาปฏิบัติงานจริงในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ ๑ มีน้อย ทำให้ขาดขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ๑ เกิดความไม่เข้าใจและสับสน และเมื่อมีนักวิชาการเกษตรส่วนตัวออกมาค่อนข้างมากโครงการ ๑ เกษตรกรก็จะล้มเลิกการปฏิบัติตามที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการ หรือกลับไปปฏิบัติตามแบบเดิม รวมทั้งคณะทำงานโครงการ ๑ มีงานวิจัยซึ่งเป็นงานประจำอยู่แล้ว จึงมีเวลาจำกัดในการเข้าปฏิบัติงานในโครงการ ๑ และไม่มีเวลาเดินทางไปปฏิบัติงานในลักษณะร่วมกัน ส่วนใหญ่จะไปปฏิบัติงานในลักษณะอิสระจากกันหลังจากว่างจากงานประจำของตนเอง

ตัวโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร พบว่า แนวทางการดำเนินงานโครงการ ๑ ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ทำให้คณะทำงาน ๑ ไม่สามารถที่จะกำหนดขอบเขตและทิศทางในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง

ตัวเกษตรกร พบว่า เกษตรกรต้องการให้ราชการสนับสนุนปัจจัยการผลิตอย่างเดียว ยังไม่ค่อยเข้าใจว่าโครงการต้องการมุ่งเน้นให้เกษตรกรรู้จักการพึ่งพาตนเองได้ แม้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ รวมทั้งเกษตรกรมีพื้นฐานระดับการศึกษาประถมศึกษาตอนต้น (ป.4) เป็นส่วนใหญ่ บางครั้งพบว่าปัญหาในการด้านการสื่อสาร ภาษาพูดที่ฝึกอบรม บางครั้งเกษตรกรไม่สามารถเข้าใจได้ทั้งหมด จึงทำให้เกษตรกรบางรายอาจเบื่อก่อน ทำให้การฝึกอบรม ๑ เกิดประโยชน์น้อย เพราะเกษตรกรไม่สนใจหรือไม่เข้าใจการบรรยายทางด้านวิชาการสาขาต่าง ๆ

อภิปรายผล

1. ประเมินผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

สรุปผลการประเมินผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ในภาพรวมได้ว่า โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรได้มีการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในการผลิตพืชในหมู่บ้านของเกษตรกรก่อน เกษตรกร ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการในการเข้าร่วมประชุมชี้แจง วิเคราะห์ประเด็นปัญหาในหมู่บ้าน แสดงความคิดเห็น/ตัดสินใจ คัดเลือกกิจกรรมของหมู่บ้าน รวมถึงการให้คำปรึกษาแก่คณะทำงาน แต่ผลการประเมินพบว่า องค์กรท้องถิ่นไม่ผ่านเกณฑ์ในการประเมิน ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมในด้านอื่น ๆ ของกรมวิชาการเกษตร เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยี การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นให้แก่เกษตรกร ควรให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติงานตามแผน รวมถึงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้

เกิดการบูรณาการในทุกหน่วยงาน และประเด็นที่พบจากผลการวิจัยในด้านการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตของเกษตรกร ยังคงพบว่าเกษตรกรเข้าร่วมการฝึกอบรมตามหลักสูตรการผลิตพืชอย่างถูกต้องและเหมาะสมของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร แต่มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 59.3 ที่นำคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติในระดับปานกลางขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรยังไม่ยอมรับเทคโนโลยีการผลิตของกรมวิชาการเกษตรอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ หรือคำแนะนำที่ได้จากการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ไปปฏิบัติจริงในแปลงของตนเอง หรือ ควรจัดฝึกอบรมให้สอดคล้องกับช่วงระยะเวลาการผลิตพืชของเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติได้ทันที ส่งผลให้เกษตรกรมีการนำเทคโนโลยี หรือองค์ความรู้ไปปฏิบัติมากขึ้น

นอกจากนั้น การประเมินครั้งนี้พบว่าเกษตรกรร้อยละ 76.3 (90 ราย) มีรายได้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรร้อยละ 46.6 (55 ราย) มีรายจ่ายลดลง อาจกล่าวได้ว่ามีเกษตรกรส่วนหนึ่งได้รับประโยชน์จากโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร หลังจากการนำเทคโนโลยี และงานวิจัยของกรมวิชาการเกษตร ไปใช้กับเกษตรกรโดยตรงในโครงการ ส่งผลให้ช่วยแก้ปัญหาการผลิตพืชให้แก่เกษตรกรได้ระดับหนึ่ง เช่น ผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนการผลิต จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่าง ของสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขต 2 ศูนย์วิจัยและสถานีทดลองในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย กรมวิชาการเกษตร (2545) เนื่องจาก เกษตรกรมีรายได้หลังเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมโครงการ และมีรายจ่ายลดลงจากก่อนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากผลการประเมินตามวัตถุประสงค์การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ในโครงการ พบว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์การประเมินตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ชุมชน องค์กร ท้องถิ่น (อบต.) และเจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรที่เป็นคณะทำงานจากหน่วยงานกรมวิชาการเกษตร ด้านการดำเนินงานแบบสหสาขาวิชา ด้านการเข้าร่วมฝึกอบรมตามหลักสูตรของโครงการ ความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่งของเจ้าหน้าที่โครงการฯ และด้านความเข้าใจ และความพึงพอใจของเกษตรกร องค์กรชุมชน (อบต.) และเจ้าหน้าที่โครงการเกี่ยวกับนโยบายโครงการของกรมวิชาการเกษตร ด้านความพึงพอใจในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 2, 2545)

2. การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลด้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตรที่สนับสนุนการพัฒนางานวิจัย

ตามที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่โครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรนั้น จะต้องอยู่ในพื้นที่ตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

ประจำตำบล แต่ผลการประเมินผลโครงการ พบว่า ในด้านการจัดระบบเครือข่าย ข้อมูลข่าวสาร ด้านวิชาการที่สนับสนุนงานวิจัย จากการสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกร ในด้านความพร้อม และความเหมาะสมไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ในด้านความพร้อมและความเหมาะสมของเครื่องมือ อุปกรณ์สารสนเทศ (ร้อยละ 52.5) ด้านอาคารสถานที่ (ร้อยละ 78.0) ด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 74.6) แต่ในด้านความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 92.4) ความชัดเจน ด้านนโยบายและงบประมาณของกรมวิชาการเกษตรของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร (ร้อยละ 87.3) ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินผล แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ด้านความชัดเจนและงบประมาณของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร รวมถึงความรู้ ความสามารถเฉพาะ ตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมดี แต่ปัจจัยสนับสนุนในด้านอื่น ๆ ได้แก่ อุปกรณ์สารสนเทศ และอาคารสถานที่ยังไม่มีความพร้อม จึงส่งผลให้การจัดระบบเครือข่ายข้อมูล ด้านวิชาการเกษตรของกรมวิชาการเกษตรที่สนับสนุนการพัฒนางานวิจัยของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรไม่ประสบผลสำเร็จหรือในการเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลกับงานวิจัยให้สนับสนุนความต้องการของพื้นที่เป้าหมาย รวมถึงการเป็นแหล่งข้อมูลหรือประเด็นการวิจัยของนักวิชาการเพื่อสร้างงานวิจัยที่เหมาะสมกับพื้นที่เป้าหมายด้วยเช่นเดียวกัน ฉะนั้น การขาดความพร้อมและความเหมาะสมในการจัดทำระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารด้านวิชาการที่สนับสนุนการวิจัย เนื่องจาก การจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีระยะเวลาใกล้เคียงกับการจัดตั้งโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร คือได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขึ้นในปีงบประมาณ 2542 ซึ่งใกล้เคียงกับระยะเวลาของการจัดตั้งโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรปีงบประมาณ 2543 จึงทำให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดบางศูนย์ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ เนื่องจากนโยบายและงบประมาณยังไม่ชัดเจน จึงส่งผลกระทบต่อการจัดระบบเครือข่ายข้อมูลด้านวิชาการเกษตรที่จะเชื่อมโยงงานวิจัยและเป็นแหล่งสนับสนุนข้อมูลวิชาการของกรมวิชาการเกษตร สู่พื้นที่เป้าหมาย ดังนั้นควรมีการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

1. ด้านความชัดเจนของนโยบายของกรมวิชาการเกษตร

เจ้าหน้าที่โครงการบางรายมีความสับสนในนโยบายและงบประมาณ เนื่องจากไม่มีความชัดเจนและไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการฯ อาจเป็นเพราะโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรเป็นโครงการใหม่ ที่เป็นหน้าที่นอกเหนือจากบทบาทหรือภารกิจที่ปฏิบัติปกติของเจ้าหน้าที่โครงการฯ จึงทำให้การบูรณาการในการปฏิบัติงานยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

2. การดำเนินแบบมีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

เจ้าหน้าที่โครงการมีที่ตั้งของสถานที่ทำงานส่วนใหญ่ห่างไกลกัน และต่างสาขาวิชาชีพ ทำให้การเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมายไม่สอดคล้อง และพร้อมเพรียงกัน ทำให้การแก้ไขปัญหา การแนะนำ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เกษตรกรไม่เบ็ดเสร็จ เพราะการขาดการติดต่อประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านเทคโนโลยี รายได้ สภาพพื้นที่

เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายไม่สามารถรับเทคโนโลยีได้ทั้งหมด เนื่องจากระดับความรู้ของเกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น และสภาพพื้นที่แปลงทดลองภายในศูนย์/สถานีมีสภาพแวดล้อมแตกต่างกันแปลงของเกษตรกรในพื้นที่ ทำให้บางเทคโนโลยีไม่เหมาะสมในการไปปรับใช้ในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินด้านการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่โครงการ และพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการทำบัญชีฟาร์มเนื่องจากยังไม่เล็งเห็นความสำคัญ ทำให้ไม่ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริงของคน จึงควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมความรู้ด้านนี้แก่เกษตรกร

4. ข้อมูลข่าวสารทางวิชาการในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร

การแจ้งข้อมูลข่าวสารยังไม่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์สารสนเทศ และอาคารสถานที่ในการแจ้งข้อมูลข่าวสารของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตรยังไม่มีความพร้อมและความเหมาะสม (เช่น ยังไม่มีสถานที่แน่นอน เป็นต้น) อาจแก้ไขโดยการติดต่อประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น (อบต.) ให้มากขึ้น เนื่องจากผลการประเมินพบว่า องค์กรท้องถิ่นมีความเข้าใจในนโยบายของหมู่บ้านวิชาการเกษตร ไม่ผ่านเกณฑ์ประเมิน จึงควรให้องค์กรท้องถิ่นได้รับทราบและมีบทบาทในการแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ตั้งโครงการเพราะองค์การบริหารส่วนตำบลมีศักยภาพในการติดต่อประสานกับเกษตรกรให้กับเจ้าหน้าที่โครงการได้เป็นอย่างดี หรือจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปพบปะพูดคุยกับเกษตรกรโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลวิจัย

1. เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติงานในโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ไปตั้งโจทย์วิจัยเพื่อนำมาพัฒนาการผลิตพืชของเกษตรกรในพื้นที่ได้ตรงกับสภาพปัญหา และเหมาะสมกับพื้นที่จริงมากขึ้น

2. การจัดทำโครงการครั้งต่อไปควรมีความชัดเจนด้านนโยบายและงบประมาณ รวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานให้ชัดเจนมากขึ้น และประชุมชี้แจงให้แก่คณะทำงานทุกท่านให้มีความเข้าใจ สอดคล้องและตรงกัน เพื่อที่จะให้เกิดการบูรณาการในการปฏิบัติงาน

3. การบูรณาการของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานกรมวิชาการเกษตร ควรมีการประชุมคณะทำงานในพื้นที่ให้มีแผนและปฏิทินการปฏิบัติงานในรอบปีที่ชัดเจน เพื่อช่วยให้เจ้าหน้าที่ทุกสาขาวิชาชีพได้ลงปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างพร้อมเพียงกัน เพื่อช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมวิชาการเกษตรควรมุ่งเน้นให้เกิดการนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ไปปฏิบัติงานจริงของเกษตรกร เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เข้าร่วมการฝึกอบรมตามหลักสูตรของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร ร้อยละ 92.4 แต่เกษตรกรที่นำความรู้ หรือคำแนะนำที่ได้รับ ไปปฏิบัติงานจริงเพียงร้อยละ 59.3

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาประเมินผลทางด้านเศรษฐกิจหรือหน่วยการผลิต (Production Unit) ของโครงการ เช่น ผลผลิตต่อไร่ รายได้ของเกษตรกร เป็นต้น
2. ควรมีศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการหมู่บ้านวิชาการเกษตร หรือโครงการด้านอื่น ๆ ของรัฐ
3. ควรมีศึกษาวิจัยเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทักษะคติของเกษตรกร ต่อการสนับสนุนจากภาครัฐ จากการรอรับการช่วยจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว เป็นการสร้างให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้หลังจากสิ้นสุดโครงการของรัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป